

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Förebyggande arbete i samverkan för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten

**Förebyggande arbete i
samverkan för att stävja
anlagda bränder och hot/
våld mot räddningstjänsten**

Konsultrapport utarbetad på
uppdrag av MSB

Förebyggande arbete i samverkan för att stävja
anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Enheten för lärande av olyckor och kriser

Kontaktpersoner:
Rainar All

Layout: Advant Produktionsbyrå AB
Tryck: Danagårds Grafiska AB

Publikationsnummer: MSB221 - april 2011
ISBN: 978-91-7383-112-3

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
1 Konsultuppdraget	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte.....	9
1.3 Arbetsmetoder.....	9
1.4 Avgränsningar	11
2 Hot och våld mot räddningstjänsten – en kort bakgrund	15
3 Aktörer	21
3.1 Kommuner	21
3.1.1 <i>Ansvar och organisation</i>	21
3.1.2 <i>SKL</i>	22
3.1.3 <i>Stadsdelar, kommunala förvaltningar och bolag</i>	22
3.1.4 <i>Räddningstjänst</i>	23
3.2 Landsting/regioner.....	24
3.2.1 <i>Ansvar</i>	24
3.2.2 <i>Ambulanssjukvård</i>	25
3.3 Statliga myndigheter	25
3.3.1 <i>Länsstyrelsens ansvar</i>	25
3.3.2 <i>MSB:s ansvar</i>	25
3.3.3 <i>Polisens ansvar</i>	26
3.3.4 <i>Arbetsmiljöverkets och andra statliga myndigheters ansvar</i>	27
3.4 <i>Andra organisationer</i>	28
4 Räddningstjänstens ansvar och uppgifter – Intervjuresultat	31
4.1 Arbeta enligt LSO samt säkerställa sin arbetsmiljö	31
4.2 En resurs i kommunens trygghetsarbete	32
4.3 Samverka med andra	33

Presentation:

Mocki Hägg har i trettio år arbetat med verksamhetsöversyner och verksamhets- och organisationsutveckling. Först som anställd på statliga stabsmyndigheter t.ex. Regeringskansliet och Riksrevisionsverket och sedan 1993 som konsult i det egna bolaget Hägg Konsult AB.

Parallellt med arbetet i Hägg Konsult har hon varit huvudsekreterare eller särskild utredare i olika statliga organisationsutredningar. Hon var t.ex. huvudsekreterare i Räddningsverksutredningen i slutet av 1990-talet. Som konsult har hon vid flera tillfällen arbetat med räddningstjänstfrågor, t.ex. i ett uppdrag om kritiska beroenden inom kommunal räddningstjänst (åt Krisberedskapsmyndigheten), i ett uppdrag om sjuktransporter vid sjöräddning (åt Socialstyrelsen och Sjöfartsverket) och i två uppdrag om Räddningsverkets kultur (ett åt Riksrevisionsverket, ett åt Räddningsverket).

5 Goda exempel – Intervjuresultat	37
5.1 Exempel från Storstockholms Brandförsvaret	38
5.2 Exempel från Räddningstjänsten Storgöteborg	41
5.3 Exempel från Räddningstjänsten Syd	44
6 Utvecklingsområden – Intervjuresultat	51
6.1 Utvecklingstendenser	51
6.2 Åtgärder för att utveckla yrkesrollen	53
6.2.1 Omvärldsbevakning	53
6.2.2 Statistik	54
6.2.2 Antagning till SMO-utbildningen	54
6.2.3 Beteendevetenskaplig utbildning	55
6.3 Åtgärder för att utveckla arbetssättet	56
6.3.1 Organisering av arbetet	56
6.3.2 FoU och utvärdering	57
6.4 Åtgärder för att utveckla erfarenhetsutbytet	58
6.4.1 Internetbaserade verktyg	58
6.4.2 Möten	58
Bilaga 1 – Intervjuade	61
Bilaga 2 – Frågeguide	63

Sammanfattning

Sammanfattning

Uppdraget

Hägg Konsult AB har på uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) studerat förebyggande arbete som räddningstjänsten bedriver i samverkan med andra för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten. Jag, konsulten Mocki Hägg, har i undersökningen utgått från de tre storstadskommunerna och räddningstjänsterna som verkar i dessa kommuner, dvs. Stockholms stad och Storstockholms brandförvar, Göteborgs stad och Räddningstjänsten Storgöteborg samt Malmö stad och Räddningstjänsten Syd.

Några intervjuresultat

Räddningstjänstens ansvar när det gäller att arbeta förebyggande för att stävja hot, våld och anlagda bränder är flerdelat. För det första ingår enligt lagen om skydd mot olyckor (LSO) att arbeta förebyggande för att stävja bränder och andra olyckor, för det andra behöver räddningstjänsten säkerställa sin arbetsmiljö och för det tredje har man också ett ansvar – utifrån vad kommunen bestämmer – att vara en av kommunens aktörer i arbetet för trygghet och säkerhet. De intervjuade tar upp de olika aspekterna men har utifrån sina roller fokus på olika delar av ansvaret.

Räddningstjänstens förebyggande arbete handlar mycket om information, dels om hur brandvarnare, brandfilter m.m. fungerar, dels beteendefrågor, t.ex. att man i ett flerbostadshus ska stanna kvar i sin lägenhet om det börjar brinna. Informationen handlar också om räddningstjänstens roll och arbetssätt. Sådant informationsarbete bedrivs i samverkan med bl.a. bostadsbolag och skolor.

De intervjuade anser att hot/våld mot räddningstjänsten och anlagda bränder inte i först hand är ett problem för räddningstjänsten. Främst är det ett symptom på problem som bottnar i att vi inte kan ta hand om våra ungdomar, säger flera av de intervjuade. För att stödja ungdomar satsar alla tre storstadskommunerna resurser på praktikplatser/feriejobb samt stöd till skolor och fri-

tidsaktiviteter främst i de socialt utsatta bostadsområdena. Man vill på olika sätt försvåra rekryteringen av de unga till kriminell verksamhet. Räddningstjänsterna i alla tre storstadsområdena är involverade i olika förebyggande projekt för att stävja hot/våld, anlagda bränder m.m. Räddningstjänstens Syd projekt som handlade om att unga vuxna med ursprung i andra länder än Sverige skulle utbildas till säkerhetsvårdare har "gått på export" till räddningstjänsterna i båda de andra storstadsområdena och också till andra räddningstjänster.

De intervjuade menar att det trygghets- och säkerhetskapande arbetet i kommunerna måste fortsätta. De räknar med att den sociala oron i form av bråk, stenkastning, anlagda bränder m.m. fortsätter. I de områden i Stockholm, Göteborg och Malmö som har varit drabbade har dock respektive kommun tillsammans med andra gjort en hel del insatser. Flera intervjuade menar att de aktiviteter och stödåtgärder som myndigheter och organisationer har satt i gång har haft en lugnande inverkan och bör fortsätta. Däremot kan oroligheter istället dyka upp på andra ställen i storstadsområdena.

De flesta intervjuade ser framför sig att det förebyggande arbetet i räddningstjänsten ska bli ännu större och en ännu mer etablerad del av verksamheten. Flera menar att räddningstjänstpersonalen har ett gott förtroendekapital. De är omhändertagande och har social förmåga, är vana att möta människor i utsatta situationer och de har också tid då de kan arbeta med annat än uttryckning. Brandmännen bör därför delta i samhällets arbete för att minska den sociala oron, även om räddningstjänsten är en liten aktör i sammanhanget. Grunduppgiften är dock att arbeta enligt LSO, menar de intervjuade.

För att möta de utmaningar som väntar och ge räddningstjänsten en tydligare roll inom det förebyggande arbetet finns behov av att utveckla yrkesrollen och arbetssättet. Det behövs också ett mer utvecklat erfarenhetsutbyte.

Konsultuppdraget

1 Konsultuppdraget

1.1 Bakgrund

Hägg Konsult AB har på uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) studerat förebyggande arbete som räddningstjänsten bedriver i samverkan med andra för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten.

Detta är ett led i MSB:s övergripande projekt *Trygghet och säkerhet i utsatta områden*. Bakgrunden är de senaste årens utveckling i vissa kommuner med skadegörelse, upplopp, anlagda bränder samt våld mot polis och räddningstjänst. Avdelningen för utvärdering och lärande har initierat ett antal arbeten om frågor rörande utanförskap, social oro och samhällssäkerhet för att skapa ett bättre kunskapsunderlag om den aktuella problematiken.

I samråd med MSB har Hägg Konsult AB valt ut kommuner där man har upplevt problem och där studerat det förebyggande arbetet för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten. Fokus har varit på det förebyggande arbete som räddningstjänsten bedriver i samverkan med andra organisationer.

1.2 Syfte

Konsultuppdraget syftar till att dokumentera ett antal exempel på förebyggande arbete där olika organisationer samverkar samt att dra slutsatser om vad som fungerar bra och mindre bra när det gäller det förebyggande arbetet för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten.

Vilka organisationer som deltar i de beskrivna exemplen på förebyggande arbete, deras erfarenheter av samverkan samt projektens arbetsmetoder och resultat ska kortfattat redovisas.

1.3 Arbetsmetoder

Jag, konsulten Mocki Hägg, har utgått från de tre storstadskommunerna och räddningstjänsterna som verkar i dessa kommuner. Där har jag sett närmare på hur det förebyggande arbetet bedrivs

i samverkan mellan räddningstjänsten och andra aktörer. De aktuella kommunerna och räddningstjänsterna är Stockholms stad och Storstockholms brandförsvaret, Göteborgs stad och Räddningstjänsten Storgöteborg samt Malmö stad och Räddningstjänsten Syd.

För att få en bild av vad respektive kommun i sin helhet gör och anser inom området har jag intervjuat de centrala säkerhetssamordnarna, en stadsdirektör samt representanter för olika förvaltningar, stadsdelar, bolag och andra kommunala verksamheter i de utvalda kommunerna. Jag har träffat räddningstjänstchefer och andra personer i de aktuella räddningstjänsterna för att få en bild av respektive räddningstjänsts syn på och verksamhet inom det förebyggande arbetet.

Utgångspunkten har varit samverkan i förebyggande syfte där räddningstjänsten samverkar med andra organisationer. Därför har intervjuer gjorts med både personer inom räddningstjänsterna samt företrädare för deras samverkanspartners. På detta sätt har jag fått kännedom om olika konkreta samverkansprojekt och parternas erfarenheter av dem. De har varit olika samverkanspartners i Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa samverkanspartners har företrätt andra kommunala förvaltningar och bolag samt polisen och Migrationsverket.

Jag har också intervjuat företrädare för Uppsala kommun och Uppsala brandförsvaret. Dessutom har jag intervjuat räddningstjänstföreträdare för Brandkåren i Attunda. De senare deltog i MSB:s observatörsinsats.

För att sätta in samverkansarbetet på lokal nivå i ett sammanhang har jag också haft kontakt med företrädare för regional/central nivå. Dessa kontakter har utgjorts av representanter för länsstyrelsen och MSB, som har tillsynsansvar över räddningstjänsten, Arbetsmiljöverket, som har tillsynsansvar gällande arbetsmiljö och SKL som representerar kommuner centralt. Jag har också träffat fackliga företrädare på både lokal och central nivå. Sammanlagt har jag intervjuat nästan 40 personer.

Jag har inhämtat data genom intervjuer och samtal, men också genom skriftligt material som jag har fått i anslutning till

intervjuer och seminarier samt studier av de aktuella organisationernas hemsidor. Jag har även träffat en representant för en MSB-finansierad forskargrupp på Malmö högskola som genom en studie av stadsdelen Herrgården i Malmö ser på vilka processer som ligger bakom våldet och vad det är som kommer till uttryck i konflikterna.

En så kallad bruttofrågelista sändes ut till de intervjuade före intervjun. Syftet med bruttofrågelistan var att ge den intervjuade en uppfattning om vilken typ av frågor som skulle ställas vid intervjun. De intervjuades olika bakgrund medförde dock att relativt stora avsteg gjordes från frågelistan vid genomförandet av vissa intervjuer.

I redovisningarna av intervjusvaren anges vad som har sagts av många intervjuade, av några intervjuade, osv. Om de som har haft en viss åsikt kommit från en viss organisation eller en viss hierarkisk nivå har detta redovisats. Om åsikten har varit relativt jämnt spridd bland olika intervjuade har detta ibland redovisats ibland men inte alltid, eftersom det skulle tynga texten för mycket. Det betyder att om det inte står något om en specifik grupp så betyder det att åsikten delas av personer från olika organisationer och hierarkiska nivåer.

Jag använder i rapporten begreppet brandman som beteckningen på ett yrke och menar med det både kvinnliga och manliga brandmän. Med räddningstjänsten avses ibland verksamheten och ibland organisationen räddningstjänsten. Jag räknar med att vad som avses framgår av sammanhanget.

En förteckning över dem som har intervjuats finns i *bilaga 1*. Frågeguiden redovisas i *bilaga 2*.

1.4 Avgränsningar

I detta konsultuppdrag behandlas det förebyggande arbete som räddningstjänsten gör i samverkan med andra för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten. Perspektiven är dels räddningstjänstens, dels ett kommunalt perspektiv. Ur räddningstjänstens perspektiv är anlagda bränder och hot/våld ett arbetsmiljöproblem och ett problem när det gäller möjlig-

heterna för räddningstjänsten att utföra sitt arbete. Utifrån ett kommunalt perspektiv är räddningstjänsten en av kommunens aktörer för att stävja social oro i form av bl.a. anlagda bränder och hot/våld.

I händelserna med anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten är det ungdomar som är aktiva. Problemen kan ses som uttryck för ungdomars bristande förtroende för samhällsinstitutionerna och en känsla av utanförskap i samhället. Det finns också en mängd andra orsaker till att dessa och andra uttryck för social oro uppstår. Att analysera dessa bakomliggande orsaker ligger utanför detta konsultuppdrag.

I anslutning till avrapporteringen av uppdraget i april 2010 har MSB även fått konsultens rekommendationer till åtgärder. Dessa redovisas dock inte i denna rapport.

**Hot och våld mot
räddningstjänsten
– en kort bakgrund**

2 Hot och våld mot räddningstjänsten – en kort bakgrund

MSB:s observatörsinsats konstaterar följande i sin rapport *Observatörsinsats avseende anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten från 2010* ”Den senaste tidens utveckling i några kommuner med skadegörelse, upplopp, anlagd brand, våld mot polis och räddningstjänst är alarmerande.” Brandmännens riksförbund menar i sin rapport *Hot och våld mot svensk räddningstjänstpersonal 2008* ”Hot och våldsituationer som drabbar svensk räddningstjänstpersonal har under de senaste åren tilltagit i omfattning. Orsakerna till detta är många, segregering, utanförskap eller annan påverkan på den enskilde individen i samhället.”

Som exempel på våldsamma oroligheter kan nämnas händelserna i stockholmsförorterna Tensta, Rinkeby och Husby den 22-29 december 2008. Oroligheter har förekommit under flera år i Järva bl.a. under julen år 2007 då smällare och fyrverkerier medförde stängning av tunnelbanan vilket resulterade i att stadsdelsförvaltningarna, polis och SL kontaktade lokala föreningar och moskéer. Genom dessa frivilliga krafter kunde oroligheterna stoppas. Men våren 2008 blev SL:s ordningsvakter jagade av ungdomar med hammare och elpistol, vilket gjorde att en tunnelbaneutgång mot Tenstaplan stängdes under kvällar och nätter. Stenkastning mot bussar i området gjorde att flera busslinjer till Tensta och Rinkeby drogs om under nätterna.

Även på hösten fortsatte en del oroligheter, bl.a. kastade någon ett järnrör genom rutan på en brandbil under utryckning. En brandman fick glassplitter i ögat och fick uppsöka sjukhus. Personalen på brandstationen liksom poliser, kommunala företrädare och människor från olika organisationer fortsatte samtidigt informera och diskutera med de boende och på olika sätt arbeta för att det skulle vara tryggt. Händelserna resulterade i att frågan om fysiskt skydd för brandpersonalen utreddes av räddningstjänsten.

Oroligheterna eskalerade sedan den 22 till 29 december. Ungdomar eldade bilar, containers, däck och papperskorgar. Rädd-

ningstjänstens bilar drabbades av stenkastning, molotovcocktails kastade mot polisbilar, raketer kastades mot bussar m.m. Samtidigt präglades Rosengård av att höstens oroligheter kulminerade i kravallliknande händelser veckan innan jul. Mediebevakningen var stor och personal från polisen i Stockholm deltog som nationell förstärkningsresurs i kommenderingen. I Kista hördes flera ungdomar säga att de skulle "göra en Rosengård".¹

I utställningskatalogen *Den våldsamma staden* till utställningen med samma namn som visas under 2010 på Mångkulturellt centrum i Stockholm tas oroligheterna i december 2008 i Rosengård upp som ett exempel på "vår tids stadsupplopp". Oroligheterna där började med att en lokal som hyrdes av islamiska kulturföreningen hade sagts upp av hyresvärderna. Utställningskatalogen säger: "Med brända bilar, attacker mot poliser och barrikadbyggen påminde händelserna i Rosengård om de kravaller och stadsuppror som är kända från amerikanskt håll."

MSB:s observatörsinsats konstaterar att den allvarligaste incidenten när det gäller våld mot räddningstjänsten under de senaste åren inträffade i Hjällbo, Göteborg på sensommaren 2009 då en tung sten kastades från en gångbro och krossade vindrutan på en uttryckande brandbil.

Observatörsinsatsen tog hösten 2009 kontakt med en rad räddningstjänster för att inventera deras erfarenheter av anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten. Vissa räddningstjänster menade att de inte eller nästan inte hade sådana problem, men tio räddningstjänster ansåg att de hade problem i någon omfattning och var med i studien. De studerade räddningstjänsterna var Storstockholms brandförsvaret, Räddningstjänsten Storgöteborg, Räddningstjänsten Syd, Uppsala brandförsvaret, Södertörns brandförvarsförbund, Södra Älvsborgs Räddningstjänstförbund, Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund, Räddningstjänsten i Kungälv/Ale, Falkenberg's räddningstjänst och Landskrona räddningstjänst. Den allmänna uppfattningen i observatörsinsatsen, bland de intervjuade och de som

1. Pilotstudie om krishantering och samverkan i Järvaområdet (CRISMART), MSB:s Dnr 2009-13666-4.

deltog på projektets seminarium, är att problemet med hot/våld mot räddningstjänsten främst är ett problem för Stockholm, Göteborg och Malmö. I dessa storstadsområden är det främst vissa specifika bostadsområden som uppvisar problemen. I Malmö är det främst koncentrerat till vissa kvarter, i Stockholm till några bostadsområden och i Göteborg har händelserna som hört samman med hot och våld varit något mer spridda. De som är aktiva i oroligheterna är främst ungdomar från nedre tonåren upp till 20-årsåldern.

Anlagda bränder förekommer inom alla tre storstadsområdena. När det gäller hot/våld mot räddningstjänsten har de tre storstadsområdena vardera upplevt fem till tio våldshändelser i form av t.ex. stenkastning under år 2009, enligt observatörsinsatsen. Observatörsprojektet konstaterar också att det har varit svårt för räddningstjänsterna att säga om och i så fall hur mycket situationer med hot och våld har utvecklats. Däremot berättar många om känslan av att antalet händelser har ökat och att en hel del händelser har upplevts som hotfulla även om de inte har lett till våld. Många säger också att antalet anlagda bränder i det fria har ökat. Brandmännens riksförbund har också kommit fram till de slutsatserna i en enkät som man har gjort till räddningstjänster runt om i landet och som har presenterats i tidigare nämnda rapport *Hot och våld mot svensk räddningstjänstpersonal*.

I räddningstjänsterna utanför de tre storstadsområdena som MSB:s observatörsinsats har besökt framkom att det fanns inga eller enstaka hot eller våldshandlingar mot räddningstjänsten. Anlagda bränder fanns dock även i dessa områden.

Observatörsprojektet drar slutsatsen att både på nationell och kommunal nivå är förmågan att fånga upp, beskriva och dokumentera hot/våld mot räddningstjänsten och anlagda bränder mycket bristfällig. Det är svårt att ur befintliga datainsamlingar få fram fakta om händelserna. Bristerna i statistiken gäller inte enbart räddningstjänsternas egna sammanställningar såsom insatsrapporter och olycksundersökningar. Brandmännens riksförbund har i sin rapport ovan även redovisat brister när det gäller den lagreglerade rapporteringen av arbetsskador till Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket.

Även om händelserna är få numerärt kräver de stort engagemang och ställer organisationerna inför helt nya frågeställningar, menar observatörsprojektet. Projektet framhåller att insatsrapporter, olycksundersökningar och analysverktyg måste utvecklas för att man snabbt ska kunna få en samlad bild av nya och allvarliga händelser.

BRANDFÖRSVARET
STOCKHOLM

BRANDFÖRSVARET
STOCKHOLM

Aktörer

3 Aktörer

I detta kapitel beskrivs räddningstjänsten och dess samverkanspartners utifrån de uppdrag de har enligt lagar och regler.

3.1 Kommuner

3.1.1 Ansvar och organisation

I Kommunallagen sägs bl. a. följande: ”Kommuner och landsting får själva ha hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller landstingets område eller deras medlemmar och som inte skall handhas enbart av staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan”. Där sägs också att kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.

I kommunen ska det enligt lagen finnas en beslutande församling, kommunfullmäktige. Kommunfullmäktige tillsätter kommunstyrelsen samt nämnder som ska fullgöra kommunens verksamhet. Kommunalråden är hel- eller deltidsanställda politiker som har politiska uppdrag i kommunstyrelsen och ibland i andra nämnder. Majoritetens kommunalråd är oftast ordförande i kommunstyrelsen och ibland i andra nämnder. Nämnderna består av politiker, vanligen finns det en förvaltning med tjänstemän knuten till respektive nämnd.

I *Stockholms stad* hjälper stadsledningskontoret de styrande politikerna med övergripande strategiska frågor och helhetssyn på stadens samlade verksamhet. I *Göteborgs stad* har stadskansliet den rollen och Malmö stadskontor har den uppgiften i Malmö. Dessa kanslier eller kontor leds av en stadsdirektör.

Tjänstemannaorganisationen i de tre storstäderna består av stadsdelsförvaltningar, fackförvaltningar och bolag.

Så långt det är möjligt ska stadens organisation vara densamma vid en kris som i normalläge. Störningar och allvariga händelser hanteras på lokal nivå, det vill säga ute i stadsdelarna, med viss

central samordning. Stockholm, Göteborg och Malmö har var sin central säkerhetssamordnare som sitter på stadsledningskontoret/stadskansliet/stadskontoret. På förvaltningar och bolag finns lokala säkerhetssamordnare. Säkerhetssamordnarna och deras medarbetare arbetar med frågor om trygghet, säkerhet och brottsförebyggande arbete.

Om oroligheterna blir så omfattande att polisen klassar dem som särskild händelse höjs ansvaret en hierarkisk nivå. Detta var fallet vid oroligheterna i Järva december 2008, som beskrevs i förra kapitlet. Kommunens centrala säkerhetssamordnare gick då in och samordnade kommunens arbete.

Kommuner får bilda kommunalförbund för särskilda angelägenheter, t.ex. räddningstjänstförbund för att sköta räddningstjänsten. Ett kommunalförbund är en offentlighetsrättslig form för samverkan mellan kommuner, som är reglerad i kommunallagen. Kommunerna har i ett kommunalförbund överfört myndighetsutövning till förbundet.

3.1.2 SKL

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) är en sammanslutning för kommuner, landsting och regioner i Sverige. Enligt stadgarna ska SKL utveckla den kommunala självstyrelsen med stort handlingsutrymme och stark medborgerlig förankring, vara en aktiv bevakare av medlemmarnas intressen nationellt och internationellt, vara arbetsgivarorganisation, främja och utveckla samverkan mellan medlemmarna, med hög kompetens bidra till utvecklingen av medlemmarnas verksamhet, utgöra en nationell politisk arena för kommun- och landstingspolitik samt vara en mötesplats för medlemmarna.

3.1.3 Stadsdelar, kommunala förvaltningar och bolag

När det gäller att arbeta förebyggande för att barn och ungdomar inte ska anlägga bränder, kasta sten på poliser och brandmän eller på annat sätt delta i oroligheter sker ett omfattande arbete i kommunerna. Eftersom oroligheterna är koncentrerade till vissa geografiska områden blir arbetet med att skapa en lugn och trygg miljö koncentrerad till dessa stadsdelar. Lokala säkerhetssamordnare kan här ha en samordnande roll. De funktioner som är mest

involverade är de som arbetar med sociala frågor, skola och fritid. Ansvaret för dessa områden ligger antingen på en fackförvaltning eller på en stadsdel, kommunerna är organiserade på olika sätt.

Även gatukontor, fastighetskontor och andra kommunala förvaltningar deltar i arbetet för att förebygga bränder och skapa en trygg och säker miljö.

Kommunala bostadsbolag äger ofta en stor del av bostadsbeståndet i de områden där oro har uppstått. Dessa bolag arbetar ofta både kontinuerligt och genom olika projekt för att stävja oron. Även kommunala försäkringsbolag är engagerade i arbetet.

3.1.4 Räddningstjänst

Enligt lagen om skydd mot olyckor, förkortad LSO, avses med räddningstjänst de räddningsinsatser som staten eller kommunerna ska ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljö.

Räddningstjänsten är främst ett kommunalt ansvar. När det gäller bl.a. fjällräddningstjänst, flygräddningstjänst och sjöräddningstjänst är dock ansvaret statligt. Enligt LSO ska kommunen för att skydda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ”se till att åtgärder vidtas för att förebygga bränder och skador till följd av bränder samt, utan att andras ansvar inskränks, verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder.”

En kommun ska genom rådgivning, information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt denna lag. En kommun ska också ha ett handlingsprogram för förebyggande verksamhet.

Kommunens insatser inom kommunal räddningstjänst gäller brandsläckning, tillsyn, förebyggande arbete m.m. Det finns inga legala hinder mot att utvidga räddningstjänstens uppgifter till uppgifter utanför lagen om skydd mot olyckor.

Det finns inget specifikt utbildningskrav på räddningstjänstens personal enligt lagen. Det finns dock en tvåårig eftergymnasial utbildning för området skydd mot olyckor, en så kallad SMO-

utbildning, som MSB tillhandahåller. Den ersatte hösten 2003 tidigare brandmannautbildning. Utbildningen ger kompetens för att arbeta inom säkerhets- och räddningssektorn, t.ex. som brandman eller med säkerhet inom kommuner, myndigheter och företag. Detta är oftast grunden för brandmän, men kommunen kan välja att ha andra utbildningskrav. När det däremot gäller räddningsledare krävs särskild utbildning. För brandskyddskontrollanter som ska kontrollera brandskydd i eldstäder finns det också speciella legala krav.

Kommunens räddningstjänst kan utföras inom en kommunal förvaltning eller av ett räddningstjänstförbund, som då sköter räddningstjänsten åt flera kommuner. Stockholms stad, Göteborgs stad och Malmö stad har alla tre valt att ha sin räddningstjänst organiserad i var sitt räddningstjänstförbund.

I Stockholm sköts räddningstjänsten av Storstockholms Brandförsvaret. I detta räddningstjänstförbund deltar de tio kommunerna Danderyd, Lidingö, Solna, Stockholm, Sundbyberg, Täby, Vallentuna, Vaxholm, Värmdö och Österåker. Förbundet bildades den 1 januari 2009 genom att Stockholms brandförsvaret och Södra Roslagens räddningstjänstförbund gick samman.

Räddningstjänsten Storgöteborg är ett räddningstjänstförbund som bildades 1993 av räddningstjänsterna i Göteborg och Mölndal. Sedan har ytterligare fyra kommuner tillkommit vid olika tidpunkter. Dessa är Kungsbacka, Härryda, Partille och Lerum.

Räddningstjänsten Syd är ett samarbete mellan kommunerna Burlöv, Eslöv, Kävlinge, Lund och Malmö. Samarbetet inleddes 2005.

3.2 Landsting/regioner

3.2.1 Ansvar

Landstinget är den politiska organisation som tillhör varje län. Landstingen har kommunal beskattningsrätt och ansvarar för vissa samhällsuppgifter, i första hand hälso- och sjukvård. De har även hand om kulturfrågor, lokaltrafik och regionplanering. Landstingen utgör kommuner på regional nivå, så kallade sekundärkommuner, till skillnad från "vanliga" primärkommuner. Landstingen leds av en folkvald församling, landstingsfullmäk-

tige. I Västra Götaland och Skåne har man regioner i stället för landsting. Liksom övriga landsting i Sverige har Västra Götalandsregionen och Region Skåne ansvaret för vården i sitt område. Men regionerna har också fått utökat ansvar för utvecklingen i sin region.

3.2.2 Ambulanssjukvård

Landstingen/regionerna har ansvar för ambulanssjukvården, som ofta utförs på entreprenad. I de tre studerade områdena, Stockholm, Göteborg och Malmö, är så fallet. Ambulansdirigeringen sköts av SOS Alarm. Ambulanssjukvården samverkar med polis och räddningstjänst på en olycksplats. Ambulanssjukvården har också viss övningsverksamhet tillsammans med räddningstjänsten.

3.3 Statliga myndigheter

3.3.1 Länsstyrelsens ansvar

Länsstyrelsen ska fullgöra uppgifter inom räddningstjänstområdet enligt lagen om skydd mot olyckor. Det innebär bl.a. samråd och beslut i vissa ärenden såsom överklagande av kommunala beslut enligt LSO och samråd kring kommunala handlingsprogram. Länsstyrelsen har också tillsyn över kommunal räddningstjänst. Detta innebär att följa upp räddningstjänsten, så att den håller den nivå som den ska hålla enligt lagstiftningen, föreskrifter från MSB och respektive kommuns handlingsprogram.

Länsstyrelsen ska också stödja och samordna frågor rörande räddningstjänst. Detta gäller såväl förebyggande arbete som vid inträffade händelser. Dessutom ska länsstyrelsen sammanställa och analysera risker som finns i samhället. Av riskanalyser framgår de risker som kan föranleda räddningsinsatser och som därmed styr bl.a. dimensioneringen av räddningstjänsten. Länsstyrelsen har inget uttalat ansvar när det gäller att stävja bråk och oroligheter, men kan engagera sig i sådana frågor. Länsstyrelsen i Stockholm har t.ex. tillsammans med fotbollsklubbar och kommunerna i länet engagerat sig mot fotbollsvåldet.

3.3.2 MSB:s ansvar

MSB är en central förvaltningsmyndighet som arbetar med att förebygga olyckor och begränsa skador till följd av olyckor. MSB

är också transportmyndighet för transport av farligt gods på väg och järnväg. MSB är central tillsynsmyndighet för räddningstjänsten och har tillsyn över åtgärder som ska förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. MSB har också uppgifter enligt lagen om brandfarliga och explosiva varor och har beredskap för att kunna delta vid internationella hjälpinsatser, t.ex. vid jordbävningkatastrofer. MSB bedriver även utbildning vid två skolor i Sandö och Revinge (se 3.1.4).

3.3.3 Polisens ansvar

Polisen består av Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium och 21 polismyndigheter. Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet och utövar tillsyn över polisväsendet. Ytterst ansvarig för verksamheten är rikspolischefen.

Varje län utgör ett polisdistrikt. Inom varje polisdistrikt finns en polismyndighet. Chef för polismyndigheten är en länspolismästare. Polismyndigheterna är lite olika organiserade i de olika länen, men innehåller stab, länskriminalavdelning och ordningsavdelning. Ordningsavdelningen kan vara uppdelad i olika polisområden eller mindre närpolisområden. Det är vid dessa närpolisområden som den dagliga kontakten med allmänheten sker. Närpolisområdena har egna stationer och bemanning.

För att kunna stävja hot/våld mot räddningstjänsten och anlagda bränder är räddningstjänsten beroende av ett gott samarbete med polisen. Samverkan med Polisen sker på olika hierarkiska nivåer. Styrkeledaren har kontakt med lokal polis, stationschefen med stadsdelens närpolischef och räddningstjänstförbundet centralt har kontakt med polisen på länsnivå. Samverkan sker både förebyggande med genomgångar och gemensam planering och direkt i operativa insatser då räddningstjänsten tar sig till en skyddad brytpunkt och träffar polisen där. En skyddad brytpunkt är en plats dit räddningstjänst åker för att avvakta insats. Från den skyddade brytpunkten kan eskort av polis ske till platsen för en brand i ett stökigt område eller räddningstjänsten kan vänta medan polisen säkrar området.

I alla tre storstadsområdena träffar också polis och räddningstjänst barn och ungdomar i skolor, på ungdomsgårdar och i samband med skollovsaktiviteter och idrottsevenemang för ungdomar.

Poliserna samverkar framför allt med andra organisationer än räddningstjänsten för att stävja hot/våld och arbeta förebyggande för ökad trygghet och säkerhet. Sådana samverkansprojekt med t.ex. socialförvaltning, skola, åklagarmyndighet och idrottsföreningar redovisas dock inte i denna rapport.

En händelse som är så omfattande eller allvarlig att polisen måste omprioritera sina resurser enligt särskilda rutiner utgör en s.k. särskild händelse. De flesta fall av särskilda händelser hanteras av den lokala polismyndigheten. Exempel på särskilda händelser är våldsamma upplopp eller oroligheter i samband med manifestationer eller idrottsevenemang, större händelse med många omkomna och skadade eller fara för många liv eller omfattande materiell skada. Detta finns reglerat i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Som tidigare sagts var oroligheterna i stockholmsförorterna Tensta, Rinkeby och Husby i december 2008 exempel på en särskild händelse.

3.3.4 Arbetsmiljöverkets och andra statliga myndigheters ansvar

Arbetsmiljöverket (AV) har bl.a. till uppgift att se till att arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningar följs. Myndighetens mål är att minska riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetslivet och att förbättra arbetsmiljön ur ett helhetsperspektiv. Utifrån Arbetsmiljölagen, som är en ramlag utfärdar Arbetsmiljöverket föreskrifter.

Det är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön. Arbetsmiljöverkets arbetsmiljöinspektörer kontrollerar att arbetsmiljölagen och föreskrifterna följs när de inspekterar arbetsställen. Myndigheten ansvarar också för statistik om arbetsmiljö och arbetsskador i Sverige. Alla anmälda skador registreras i Arbetsmiljöverkets Informationssystem om arbetsskador (ISA). Från systemet kan man få statistik om arbetsskador.

Arbetsmiljöverket fokuserar sitt arbete på arbetsplatser där deras arbete behövs. Om en arbetsplats har haft problem med t.ex. hot och våld, men klarar av att arbeta med problemen själv på ett bra sätt, enligt både skyddsombud och arbetsgivare, behöver inte Arbetsmiljöverket vara aktivt där. Detta är t.ex. fallet för Räddningstjänsten Syd, som har mött hot och våld i Rosengård, men som enligt Arbetsmiljöverket klarar av att ta itu med problemen på ett bra sätt.

Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Brottsförebyggande rådet och andra statliga myndigheter är också samverkanspartners till de kommunala räddningstjänsterna i det förebyggande arbetet för att motverka hot/våld och social oro. Universitet och högskolor kan bedriva visst forsknings- och utvecklingsarbete tillsammans med räddningstjänster.

3.4 Andra organisationer

Samverkanspartners kan också vara privata företag, föreningar, religiösa samfund och andra organisationer. Samverkan förekommer t.ex. med Brandforsk när det gäller utvecklingsprojekt. Brandforsk är statens, försäkringsbranschens och industrins gemensamma organ för att initiera, bekosta och följa upp olika slag av brandforskning.

I kapitel 5 ges exempel på samverkansprojekt där Storstockholms brandförsvaret, Storgöteborgs räddningstjänst och Räddningstjänsten Syd samverkar med olika organisationer.

**Räddningstjänstens
ansvar och uppgifter
– Intervjuresultat**

4 Räddningstjänstens ansvar och uppgifter – Intervjuresultat

4.1 Arbeta enligt LSO samt säkerställa sin arbetsmiljö

Räddningstjänstens ansvar när det gäller att arbeta förebyggande för att stävja hot, våld och anlagda bränder är flerdelat. För det första ingår det, som tidigare har sagt, i uppdraget enligt LSO att arbeta förebyggande för att stävja bränder och andra olyckor, för det andra behöver räddningstjänsten säkerställa sin arbetsmiljö och för det tredje har man också ett ansvar – utifrån vad kommunen bestämmer – att vara en av kommunens aktörer i arbetet för trygghet och säkerhet. De intervjuade tar upp de olika aspekterna men har utifrån sina roller fokus på olika delar. När det gäller räddningstjänstens behov av att säkerställa sin arbetsmiljö ingår fysiskt skydd i form av visir, förstärkta fordon med okrossbara glastrutor, kamera på bilar m.m. Detta arbetar alla tre undersökta räddningstjänster med. Arbetsmiljön säkerställs också genom att arbetet organiseras på ett annat sätt efter det att oroligheter i form av stenkastning m.m. har skett.

Exempel på organisatoriska åtgärder är skyddad brytpunkt där räddningstjänsten väntar medan polisen säkrar området. Ett annat exempel är den rutinbeskrivning, som finns på station Rosengård och som alla arbetsledare som går in på stationen ska veta om.

I både Räddningstjänsten Syd och i Storstockholms brandförsvaret kan man låta en enstaka bil eller container som står fritt få brinna ner. Räddningstjänsten Storgöteborg åker dock på alla larm på alla tider. Räddningstjänsten Storgöteborg åker numera alltid på larm med större enheter och större bemanning än vad man gjorde för några år sedan. Personalen i alla tre storstadsområdena upplever att man är mer försiktig och observant, åtminstone vid larm till vissa platser. Det finns en ökad medvetenhet om att stenkastning eller annat kan hända.

I alla tre storstadsområdena har samarbetet med polisen intensifierats efter det att oroligheter har uppstått. Poliserna har ökat sitt

engagemang i stökiga områden och informerar räddningstjänsten om läget. Samverkan med Polisen sker på olika hierarkiska nivåer.

4.2 En resurs i kommunens trygghetsarbete

De intervjuade inom räddningstjänsten på olika nivåer menar att de kan och vill vara med och dra sitt strå till stacken när det gäller att hantera sociala problem som beror på utanförskap m.m. Några uttrycker det så att räddningstjänsten är en del av samhället och finansieras via skattepengar och har därför ett ansvar.

Kommunen måste ha sin strategi för att komma till rätta med oroligheter och utanförskap och räddningstjänsten är en del av kommunens resurser för att arbeta med detta, menar flera av de intervjuade. Gränserna för vad man ska göra när det gäller arbete med stökiga ungdomar m.m. är flytande. Räddningstjänsterna har program som handlar om beteende och medvetandegörande om risker, de ska skapa trygghet och vara delaktiga, men hur detta konkret ska komma till uttryck bestäms av de uppdrag som kommunerna lägger på respektive räddningstjänst och hur uppdragen tolkas av räddningstjänsterna.

Många framför att det är viktigt att konstatera att hot och våld inte är ett stort problem för räddningstjänsten, även om det är allvarligt att brandmän får stenar på sig. Det är en viktig fråga när det gäller arbetarskydd, men för övrigt är det ett samhällsligt problem som inte "ägs" av räddningstjänsten och där inte räddningstjänsten är någon framträdande aktör. Den allmänna uppfattningen är att hot och våld som man upplevt inte är riktat mot räddningstjänsten. En del menar att ungdomar slår mot det officiella samhället och räddningstjänstpersonalen som har uniformer blir på så sätt en tydlig företrädare för samhället. Flera menar att stenkastning m.m. görs för att locka fram poliser. Andra tar upp våld som en sorts initiationsrit när det gäller ungdomar som ska upptas i kriminella kretsar.

De flesta intervjuade, oavsett organisationstillhörighet, för fram att räddningstjänsten i Sverige allmänt sett har hög status och goodwill och man anser att detta bör samhället använda sig av. Flera av dem som har direktkontakt med boende i utsatta områ-

den menar att det är bra att använda sig av räddningstjänsten, den blir en naturlig ingång genom att brandmän informerar och diskuterar brandsäkerhet med de boende. I sina diskussioner kan man sedan ta upp hot/våld mot räddningstjänsten och eventuellt kan man gå vidare till ytterligare diskussion och information om samhället. Eftersom de boende i de utsatta bostadsområdena ofta har sin bakgrund i andra länder och kanske inte kan svenska kräver kontakter med de boende att personalen från räddningstjänsten kan fler språk än svenska. Det är också viktigt att såväl kvinnor som män representerar räddningstjänsten och att de har sin bakgrund i olika länder. På så sätt vinner räddningstjänsten förtroende, menar de intervjuade. En extra fördel med att räddningstjänstpersonal med utländsk härkomst är ute i bostadsområdena är att de boende med invandrarbakgrund ser att det går bra att vara både kvinna och född i ett annat land när man arbetar inom räddningstjänsten. Detta nämns av flera räddningstjänstrepresentanter.

4.3 Samverka med andra

Brandmannen – som också kan vara kvinna – har en roll i förändring, den går mot mer förebyggande arbete och mer samverkan med personer och organisationer utanför räddningstjänsten. Det är en vanlig uppfattning bland de intervjuade. Som redovisats finns det många olika samverkanspartners till räddningstjänsten i det förebyggande arbetet. I nästa kapitel ges exempel på olika samverkansprojekt.

I alla tre storstadsområdena har samarbetet med polisen blivit allt viktigare och allt intensivare efter det att oroligheter har uppstått. De intervjuade menar att polisens insatser kan möjliggöra ett mer långsiktigt förebyggande arbete. I Rosengård t.ex. anser de som arbetar där att polisens kraftfulla insats har gjort det lugnt i området. Genom att polisen punktmarkerade vissa personer och ”återtog” området kan nu olika kommunala och andra organisationer arbeta långsiktigt för ett tryggt och lugnt Rosengård.

Många intervjuade, oavsett organisationstillhörighet, framför att det är av mycket stor vikt att räddningstjänsten inte blandas ihop med polis i de utsatta områdena. De anser att det ska vara en

tydlig rågång mellan räddningstjänst och polis. Det ska vara tydligt att räddningstjänsten hjälper alla människor och det ingår aldrig något våldsutövande i brandmannarollen, till skillnad mot polisrollen.

Flera av de intervjuade upplever kontakterna med massmedia som problematiska. Den allmänna uppfattningen är att man ska ha en låg profil när det gäller kontakter med media, eftersom media oftast vill rapportera om negativa nyheter. Något tillspetsat menar de intervjuade att positiva nyheter inte kommer fram.

Inriktningen blir enligt de intervjuade främst att försöka få media att inte rapportera. Flera av de intervjuade tror att mediebevakningen om bråk och stenkastning också kan inspirera andra ungdomar att bråka. Några pratar om att det är viktigt att se till att inte media kan få ”bra” bilder. När det var stökigt i Rinkeby (på Järvafältet) t.ex. var polisen noga med att inte använda så många målade bilar i det stökiga området. Både dialog- och närpoliserna arbetade också med att komma i kontakt med ungdomarna och för att se till att inte stämningen trappades upp ytterligare. Företrädare för räddningstjänsten och kommunen i Stockholm har också haft diskussioner med tidningar i syfte att tidningarna inte ska ”blåsa upp” oroligheter.

I Rosengård var det däremot mycket media under oroligheterna. Det blev foton med poliser i kravallutrustning. Media gav en bild av värre oroligheter än vad som var fallet, menar de intervjuade som arbetar i Rosengård. De berättar också om reportrar som hade nära kontakt med ungdomar och i god tid fick reda på när nya oroligheter skulle blossa upp. Tidigare kommunicerade Räddningstjänsten Syd ut hur man uppfattade sina förutsättningar med syfte att få resurser och opinion. Nu berättar man inte längre så mycket och när man har mediekontakter ställer man krav på vad som ska publiceras och vägrar att svara på vissa frågor. Även i Göteborg har media ibland ordentligt överdrivit omfattningen av oroligheterna i sin bevakning, menar de intervjuade.

BRANDVÄG
får ej blockeras

Goda exempel – Intervjuresultat

5 Goda exempel – Intervjuresultat

Som tidigare har sagts anser de intervjuade att hot/våld mot räddningstjänsten och anlagda bränder inte i först hand är ett problem för räddningstjänsten. Främst är det ett symptom på problem som bottnar i att vi inte kan ta hand om våra ungdomar, säger flera av de intervjuade. De exemplifierar med att flera ungdomar i miljonprogramsområdena inte klarar skolan och inte har någon meningsfull sysselsättning.

För att stödja ungdomar satsar alla tre storstadskommunerna resurser på praktikplatser/feriejobb samt stöd till skolor och fritidsaktiviteter främst i de socialt utsatta bostadsområdena. Man vill på olika sätt försvåra rekryteringen av de unga till kriminell verksamhet. Främst riktar man sig mot den så kallade svansen, dvs. ungdomar som är i farozonen men ännu inte har valt den kriminella vägen. På central kommunal nivå stödjer och samordnar man stadsdelarnas lokala arbete t.ex. genom ”Ung och trygg” i Göteborg där åklagare, polis och kommun samverkar.

Räddningstjänsterna i alla tre storstadsområdena är involverade i olika förebyggande projekt för att stävja hot/våld, anlagda bränder m.m. Räddningstjänstens Syd projekt som handlade om att unga vuxna med ursprung i andra länder än Sverige skulle utbildas till säkerhetsvårdare har ”gått på export” till räddningstjänsterna i båda de andra storstadsområdena och också till andra räddningstjänster.

En stor del av det förebyggande arbetet handlar om information, dels om hur brandvarnare, brandfilter m.m. fungerar, dels om beteendefrågor, t.ex. att man i ett flerbostadshus ska stanna kvar i sin lägenhet om det börjar brinna. Informationen handlar också om räddningstjänstens roll och arbetssätt.

I detta kapitel beskrivs kortfattat projekt där Räddningstjänsten Syd, Räddningstjänsten Storgöteborg och Storstockholms brandförsvaret har varit eller är involverade. Det gäller förebyggande arbete som räddningstjänsterna anser vara lyckade och

där de samverkat med andra. Ingen har redovisat att projekt har misslyckats. I vissa projekt har räddningstjänsten varit en huvudaktör, i andra en mer perifer aktör. I alla samverkansprojekt är kontinuiteten viktig och personliga relationer är viktiga för att samverkan ska fungera väl, menar de intervjuade.

5.1 Exempel från Storstockholms Brandförsvaret

Den allmänna bilden från kommunala företrädare och räddningstjänstföreträdare i de tre storstadsområdena är att Stockholm har varit förskonad från oroligheter i form av stenkastning m.m. i jämförelse med Malmö och Göteborg. De oroligheter som har förekommit kom också senare till Stockholm än till Malmö och Göteborg. Stockholm har därför kunnat dra nytta av erfarenheterna från Malmö och Göteborg.

Exemplen från Storstockholms brandförsvaret kommer mestadels från brandstationen i Kista på Järvaområdet. Det är främst på Järvaområdet som det har varit oroligt. Räddningstjänsten har arbetat med ungdomar i syfte att minska oroligheterna sedan 2008. Tidigare har skolbesök med brandinformation genomförts.

Järvaområdet och Järvaandan

Järvaområdet är Stockholms stads och andra aktörers breda och långsiktiga satsning på social och ekonomisk utveckling i stadsdelarna kring Järvaområdet. Hösten 2007 enades alla politiska partier i Stadshuset om en gemensam målbild för denna satsning. Den lyder: "Järvaområdet är en långsiktig investering för att förbättra levnadsvillkoren i stadsdelarna kring Järvaområdet: Akalla, Hjulsta, Husby, Kista, Rinkeby och Tensta. Målsättningen är att genom medverkan från boende och samverka med andra parter skapa en positiv social och ekonomisk utveckling som gör Järva till ett område dit många vill flytta – och stanna kvar. Järvaområdet ska också vara en motor för tillväxt i hela Stockholm.

För att nå dit krävs medvetet arbete inom fyra huvudområden:

- Bra boende och mer varierad stadsmiljö
- Trygghet i vardagen
- Stärkt utbildning och bra språkundervisning
- Fler jobb och ökat företagande.

Inom området Trygghet i vardagen arbetar fastighetsägare – såväl kommunala som privata bostadsbolag samt bostadsrättsföreningar – och andra med åtgärder i lägenheter, trapphus och källare, inventering av otrygga miljöer, stöd till utsatta boende etc.

Polisen finns också med, både för att finnas till hands när något hänt och för att arbeta förebyggande ihop med till exempel skolor och föreningar. Storstockholms lokaltrafik, skolor, idrottshallar, fritidsgårdar, föreningar och räddningstjänsten finns också med i trygghetsarbetet.

Nätverk har bildats för att skapa en övergripande struktur för trygghetsarbetet som sker i samverkan mellan myndigheter, föreningar och enskilda. Ett lokalt brottsförebyggande råd bildades 2000. Detta ingår nu i nätverket Goda krafter, som sedan sommaren 2009 kallas Järvaandan. Det finns över 150 medlemmar i Järvaandan. Räddningstjänsten har deltagit i arbetet i fyra år. Exempel på andra medlemmar är AB Familjebostäder, Askeby pizzeria, Husby Marathon, Islamiska Förbundet i Järva, MUF Järva, Närpolisen Södra Järva, Rotary Djursholm och Rädda Barnen.

Inom Järvaandan har man samlat goda krafter utifrån de problem som finns. Man har bl.a. utsättningsmöten på fredags- och lördagskvällarna då nattvandrare från olika organisationer samordnas utifrån aktuella prognoser och problem.

Ett exempel som har nämnts i intervjuerna och som visar att samverkan mellan olika organisationer och myndigheter på Järva fungerar är den tragiska dödsbranden i Rinkeby förra året då en mamma och hennes döttrar omkom. Somaliska föreningen visade då att de litade på myndigheterna och den lokala stödgruppen var i arbete inom en timme. De intervjuade som arbetar på Järva-fältet menar att efter den här olyckan har viljan att samverka blivit ännu större och man har också upplevt att olika grupper har större acceptans för varandra.

Det är svårt att säga om det allmänt sett har blivit lugnare eller oroligare på Järva-fältet under de senare åren, menar de intervjuade som arbetar på Järva-fältet. Antalet anmälda brott har dock gått ner sedan 2005. Under årets sista vecka, som brukar vara orolig, har antalet anmälda brott gått ner de två senaste åren – 2008 och 2009 – men det kan också ha berott på att vädret var mycket kallt.

Brand- och säkerhetsvårdar

I slutet av 2009 startade projektet Brand- och säkerhetsinformatörer i Järva. Det är ett samarbetsprojekt mellan Storstockholms brandförsvaret, Svenska Bostäder, Familjebostäder och Stockholmshem.

Projektet syftar till att utforma nya metoder för att informera och kommunicera med invånarna på Järvafältet om brandsäkerhetsfrågor. Projektet syftar också till att förstärka det nätverk av goda krafter som finns inom Järvaandan och som verkar för en trygg och säker stadsdel. Genom dialog och ökad kunskap ska projektet minska våld, hot och skadegörelse i området. Fyra personer arbetar för närvarande våren 2010 som brand- och säkerhetsvårdar på Järva. Om projektet faller väl ut är tanken att liknande insatser ska ske i övriga delar av de kommunala bostadsbolagens bestånd.

Projektet har ett antal tydliga effektmål och ska utvärderas av en extern utvärderare när det har avslutats den sista december 2010. Man har hämtat inspiration från Räddningstjänsten Syd och Räddningstjänsten Storgöteborg.

Besök på ungdomsgårdar

Räddningstjänsten på Kista brandstation är ute på alla ungdomsgårdar. Brandmännen har två ungdomsgårdar per grupp som de ska besöka 10 gånger per år. Grundtanken är att skapa relationer med ungdomar. Räddningstjänsten ska sedan utvärdera hur det har gått för att kunna hitta metoder som ger effekt när det gäller att skapa trygghet och minska antalet anlagda bränder.

Unga brandanläggare

Syftet med projektet Unga brandanläggare inom nuvarande Storstockholms brandförsvaret har varit att hitta barn och ungdomar som eldar och få dem att förstå riskerna med eld. En brandman har främst under hösten 2008 gjort hembesök hos cirka 30 barn. Vissa barn hade anlagt bränder av större eller mindre omfattning, andra har lekt med eld och brännskadat sig själva.

Kontakterna med de unga brandanläggarna har förmedlats genom brandskadeavdelningen på Astrid Lindgrens barnsjukhus, skolan och socialtjänsten. I några fall har föräldrar själva ringt till räddningstjänsten och bett om råd och hjälp.

Utbildningsförvaltningen och Storstockholms brandförsvaret

diskuterar formerna för ett utökat förebyggande arbete för att minska antalet skolbränder. Det ska utgå från stadens incidentrapporteringsystem dit skolorna skickar in rapporter när det inträffat bränder och annan skadegörelse.

Övrigt

Storstockholms brandförsvaret arbetar allt mer med information, utbildning och närvaro ute i stadsdelarna. Exempel på detta är att Kistastationen har övningar ute i samhället och att brandmännen spelar fotboll och på andra sätt umgås med traktens ungdomar. De gör också stadsbesiktningar/trygghetsvandringar tillsammans med polis, parkförvaltning, säkerhetssamordnare och fastighetsägare. Då listas problem, bl.a. ställen där det lätt kan bli brand. Även skolbesök genomförs.

De kan dock vara svårt att se effekter av ökad närvaro och förebyggande åtgärder som ska påverka beteenden. Efter en kampanj om brandvarnare kan man se att ytterligare 10 % hushåll skaffar brandvarnare. Men när det gäller beteenden tar det längre tid att se effekter och det är också svårare att se vad som ger effekter, menar representanterna för Storstockholms brandförsvaret.

5.2 Exempel från Räddningstjänsten Storgöteborg

Häfa i 5:an

Mer än hälften av alla bränder i Göteborgsregionen är anlagda. För att motverka detta utbildar Räddningstjänsten Storgöteborg elever i årskurs 5 som en del i Häfa, Händelsebaserat förebyggande arbete, som är ett långsiktigt arbete. Häfa i 5:an/Du behövs! är en utbildning som brandmännen på de lokala brandstationerna genomför för skolorna i sitt område. Varje femteklassare i de sex kommuner som Räddningstjänsten Storgöteborg arbetar åt utbildas till att bli "Vardagsbrandman".

Målet med utbildningen är att på sikt förhindra och begränsa antalet anlagda bränder och olyckor kring hem och skolor. För att målet ska nås behöver eleverna kunskap om brand, risker och konsekvenser samt ett snabbt ingripande. Efter att eleverna träffat brandmännen ska de förstå mer om bränder och i vissa fall kunna undanröja enklare brandtillbud. Det bärande budskapet i lektionen som brandmännen håller, är att eleven med brandmännen som förebild, ska vilja hjälpa till.

Häfa inleds med att klassläraren håller en förberedande lektion med hjälp av materiel från räddningstjänsten. I andra steget kommer klassen till brandstationen. De får bl.a. kunskap om brandförlopp och om hur de ska agera vid en brand. I tredje steget fyller de i en enkät i skolan, som en påminnelse om vad de har lärt sig. Alla elever får också en checklista för att kunna kontrollera brandsäkerheten i skolan och i hemmet.

Häfa i 5:an/Du behövs! konceptet är framtaget av Räddningstjänsten Storgöteborg i samverkan med Göteborgs Stads Försäkrings AB Göta Lejon och Lokalförsörjningsförvaltningen (LFF). De senare är också medfinansierare. Man har sett en nedgång i skolbränderna under de senaste tre åren, då Häfa-arbetet har intensifierats.

Göteborgs universitet håller för närvarande på att utvärdera effekterna av Häfa-arbetet.

Konsekvenslektioner och konsekvenssamtal

Sedan elva år tillbaka har man genom den dåvarande HÅFA-enheten arbetat med att hitta metoder för att upptäcka och förebygga skolbränder. Om en skola har varit utsatt för skadegörelse eller anlagd brand får räddningstjänsten reda på det på olika sätt. Ett sätt att få reda på det är att analysera räddningstjänstens egen insatsrapportering. I dessa rapporter kan man upptäcka händelsekedjor och tillsammans med skolledning ta beslut om konsekvenslektion i en eller flera utvalda klasser. Räddningstjänsten Storgöteborg får också samtal direkt från skolor som efterfrågar konsekvenslektioner. Brandmän från den lokala brandstationen håller lektioner för klasser på skolor i sitt distrikt.

Ett fyrtiotal brandmän i förbundet är utbildade för att hålla konsekvenslektioner i sina respektive distrikt. Dessa brandmän erbjuds också vidareutbildning och handledning. Konsekvenssamtalen hålls med någon som anlagt en brand. Brandmannen träffar barn i sitt distrikt tillsammans med skolans personal och andra viktiga vuxna personer i barnens liv.

Kommunala bostadsbolags brandinformatörer

I ett samverkansprojekt mellan de kommunala bostadsbolagen i Göteborg, Räddningstjänsten Storgöteborg och Arbetsförmedlingen utbildas brandinformatörer. Projektet pågår under tolv må-

nadersetapper under tre år. Två omgångar brandinformatörer har hittills utbildats.

Brandinformatörerna har sedan anställts av de kommunala bostadsbolagen Bostadsbolaget, Familjebostäder och Poseidon och arbetar med att besöka hyresgäster. De kontrollerar bl.a. att det finns brandvarnare och förklarar hur de fungerar. Det finns ett tjugotal brandinformatörer och de har tillsammans kunskap i ett tjugotal språk.

Tryggare Tynnereds unga brandinformatörer

Tryggare Tynnered är ett projekt som syftar till att nå fram till ungdomar som riskerar att gå till ett kriminellt liv och att hjälpa dem att välja en annan riktning. Initiativet togs av stadsdelsförvaltningen Tynnered och försöksverksamheten genomförs bl.a. med polisen och räddningstjänsten.

Inom projektet kommer tolv ungdomar att utbildas till "unga brandinformatörer" hos räddningstjänsten i Frölunda. Utbildningen började i januari 2010. Under kursens gång får ungdomarna en inblick i räddningstjänstens arbete och lär sig mer om brandsäkerhet genom teori och praktik. Under kursens gång kommer ungdomarna även att få chans att delta i ledarskapsutbildning, retorik och yrkesvägledning.

Efter avslutad kurs kommer deltagarna att erbjudas sommarjobb via bland annat bostadsbolagen i området. Ungdomarna kommer även att få möjlighet att gå ut i skolorna (höstterminen 2010) i Tynnered för att informera andra ungdomar om brandsäkerhet m.m.

SMO-utbildning för sjundeklassare

På Angereds brandstation arbetar man sedan 2002 med SMO-utbildning för distriktets elever i årskurs 7. Utbildningen handlar om etik, moral, brandskydd och teambuilding. Den innehåller både praktiska och teoretiska delar. Syftet med utbildningen är att minska antalet onödiga bränder och att skapa en god stämning i klasserna som deltar i utbildningen.

En deltagare i MSB:s SMO-utbildning har inom ramen för sin utbildning gjort en studie av upplevelser och erfarenheter av arbete. Detta redovisas i *Skapa relation, Upplevelser av hur Angereds*

brandstation jobbar brandförebyggande med ungdomar. Det visar sig bl.a. att personalen på brandstationen upplever ett gott bemötande ute i distriktet. De tror att utbildningen har varit en bidragande orsak till detta. De intervjuade lärarna var också positiva till utbildningen, men efterfrågade mer kontinuitet i kontakterna.

Övrigt

Utbildning i grundläggande brandkunskap ges till lärare i skolår 2 i hela förbundets område med syfte att de ska hålla egna lektioner för sina elever.

Olika stationer driver olika projekt, t.ex. har stationen i Frölunda deltagit i ett projekt som har inneburit utbildning av trygghetsvårdar, där en grupp ungdomar blivit utbildade av räddningstjänsten och polisen.

Exempel på ett annat mindre projekt är Lundby brandstations projekt som tar hand om ungdomar från Backa under deras praovecka. Huvudsyftet med den veckan är att få elever från ett socialt oroligt område intresserade av brandmannayrket. Samtidigt vill räddningstjänstpersonalen förstå mer om problematiken i ett socialt oroligt område. De räknar med att denna kunskap kan stödja dem både under uttryckning och i det långsiktiga förebyggande arbetet.

5.3 Exempel från Räddningstjänsten Syd

På station Rosengård, som invigdes 2009, genomfördes räddningstjänstförbundets mångfaldsprojekt Integrerad räddningstjänst. Här bedrivs även extern utbildning och stationen håller på att bli en viktig samlingspunkt i området, enligt Räddningstjänsten Syd. Räddningstjänsten Syd menar att den har tagit de första stapplande stegen och har nu förutsättningar för att starta ett bra socialt förebyggande arbete.

Brobyggare

Inom Malmö stad finns brobyggare – personer som fungerar som bryggor mellan den offentliga förvaltningen och medborgaren, men också mellan olika grupper och människor i samhället. Brobyggarna är knutna till olika förvaltningar.

Två personer utbildades år 2007 till brobyggare inom räddnings-

tjänsten. Deras uppgift skulle vara att informera vuxna med invandrabakgrund om hur räddningstjänsten jobbar. En av dem har nu en tjänst som mångfaldskoordinator inom räddningstjänsten Syd och den andra som instruktör/samordnare för SFI-utbildningen. Detta var en lyckad fortsättning på ett projekt som påbörjades 2005. Då prövade räddningstjänsten med fyra brobyggare med språkkunskaper som skulle följa med på uttryckningar. Detta försök slog dock inte väl ut. Informationen behövde ges innan en olycka sker.

Integrerad räddningstjänst

24 unga vuxna utbildades 2009 inom projektet Integrerad räddningstjänst till brandmän och säkerhetsvärdar. De senare arbetar med information och kommunikation. Integrerad räddningstjänst var ett samarbetsprojekt mellan Räddningstjänsten Syd, Arbetsförmedlingen och Malmö stad. Europeiska socialfonden (ESF) var medfinansier.

Utbildningen var tio månader och hade två olika inriktningar. Hälften av eleverna genomförde operativ utbildning och ungefär hälften fortsatte sin utbildning till brand- och säkerhetsvärdar. Deltagarna med den operativa inriktningen fick en utbildning som motsvarar den "gamla" brandmannautbildningen kompletterat med valda delar från SMO-utbildningen och genomförd av skolan i Revinge. Deltagarna ska också få sin utbildning validerad av skolan i Revinge.

Av de 24 eleverna har sammanlagt nio fått arbete efter projektet. Räddningstjänsten Syd har anställt sex elever, tre som brandmän och tre som brand- och säkerhetsvärdar. Storstockholms brandförsvaret har anställt två elever och MSB har anställt en elev. Ytterligare nio fick praktik och visstidsanställningar på Räddningstjänsten Syd.

En anledning till att Räddningstjänsten Syd startade denna utbildning var att det inte har varit möjligt att rekrytera vare sig kvinnor eller personer med mångkulturell bakgrund från SMO-utbildningen. Flera av deltagarna i projektet hade sökt till utbildningen flera gånger men inte lyckats komma in då betygskraven var så höga.

Pacta Guideline har följt projektet och projektprocessen och utvärderat uppdraget. Utvärderarna menar att projektet har nått ett genomgående och hållbart resultat på mycket kort tid. Projektet har visat styrka genom att ta intryck av omvärlden och erfarenheter både i rekryteringen och i utbildningen. Både handledare och deltagare är i huvudsak nöjda med projektet, enligt de intervjuade och Räddningstjänstens Syd hemsida.

Information till vuxna genom hembesök

Inom Räddningstjänstens Syd kommuner gör man 15 000 hembesök/år. Det bor 480 000-490 000 invånare i de kommuner som Räddningstjänsten Syd arbetar åt. Räddningstjänsten anpassar besöken efter vad som behövs och därför görs specialinsatser vid vissa adresser. Hembesöken syftar till kontakt och till att förebygga olyckor. Vid dörrknackningen kontrollerar man bl.a. brandvarnare och berättar om larm.

Räddningstjänsten Syd menar att en viktig effekt är att folk ska få reda på vad räddningstjänsten gör och varför. Flera boende har t.ex. blivit arga när det sett en person från räddningstjänsten som satt i en bil som inte gjorde något när en brand behövde släckas. Räddningstjänsten noterade detta och informerade sedan om hur det operativa arbetet gick till och om att denna person ledde och samordnade arbetet och därför behövde sitta i bilen.

Information på kurserna Svenska för invandrare

En person samordnar informationen till dem som läser svenska för invandrare (SFI) inom räddningstjänstförbundets alla kommuner. De studerande informeras på lätt svenska om t.ex. brandfilt och brandvarnare och hur man ska bete sig vid en brand. Även räddningstjänstens uppgifter, stenkastning m.m. tas upp. Räddningstjänsten Syd började med SFI-information i Malmö, men nu sker det i alla räddningstjänstförbundets kommuner.

Räddningstjänsten i samarbete med kidsen (RISK)

Räddningstjänsten i samarbete med kidsen är ett projekt som har startats i början av 2010 och omfattar ett tiotal barn i farozonen. Barnen ska från sjuan upp till nian vara en dag i veckan på Rosengårdsstationen och få utbildning och goda förebilder. Inspirationen till detta projekt kommer från England.

Övrigt

Skolbesök sker under skolåret 2009/10 hos alla åttondeklasser i de fem kommuner som Räddningstjänsten Syd arbetar åt.

Räddningstjänsten deltar också delvis i projektet Barn i fara, där tanken är att öka samarbetet mellan socialsekreterare och polisen. På så sätt ska föräldrarna snabbare än tidigare få reda på när deras barn finns i olämpliga situationer. Barn som har identifierats i en sådan situation, till exempel i samband med bränder eller kriminalitet, blir tillsammans med sin familj kallad till polisstationen för att träffa en närpolis och en socialsekreterare. De kan då beskriva den farliga miljö som barnet rör sig i och de allvarliga konsekvenser som detta kan få. Om barnet har varit inblandat i bränder kan någon från räddningstjänsten bli inkopplad.

Station Rosengård samverkar också med Drömmarnas Hus och New City, som är en verksamhet där. New City är ett projekt för utveckling och förändring för unga som är mellan 18 och 24 år och saknar arbete. I New City arbetar sex unga coacher med att stödja de unga att ta sig in i, eller tillbaka till samhället genom studier eller arbete. Projektet drivs i tre år 2009–2011 och finansieras av Malmö Stad, Allmänna arvsfonden och Europeiska Socialfonden.

Station Rosengård arbetar kontinuerligt tillsammans med MKB, som är Malmös största kommunala bostadsbolag och har ett stort bestånd i Rosengård. Där finns husvärdar, kundvärdar, fastighetsskötare och personal som arbetar socialt och med att skapa kontakter med de boende, föreningar och andra organisationer som finns i Rosengård. MKB-personalen arbetar med personal från station Rosengård både i det förebyggande arbetet och vid bränder.

När det gäller bl.a. vandringar i oroliga delar av Rosengård samverkar boende, MKB-personal, poliser och räddningstjänst.

Migrationsverket, mottagningsenheten i Malmö har kurs för nyanlända där invandrarservice, stadsbiblioteket, trafikpolisen, räddningstjänsten och bostadsbolag deltar. Migrationsverket kontaktade räddningstjänsten när de såg brandproblem i samband

med trångboddhet m.m. En person från Räddningstjänst Syd har nu ett utbildningspass om brandförebyggande åtgärder. Det gäller både brandvarnare m.m. och beteende. I utbildningspasset finns också utrymme för diskussioner och erfarenhetsutbyte.

Utvecklingsområden – Intervjuresultat

6 Utvecklingsområden – Intervjuresultat

6.1 Utvecklingstendenser

Flera av de intervjuade väntar sig mycket stora utmaningar inom de närmaste åren och alla intervjuade menar att det trygghets- och säkerhetsskapande arbetet i kommunerna måste fortsätta. De räknar med att den sociala oron i form av bråk, stenkastning, anlagda bränder m.m. fortsätter. I de områden i Stockholm, Göteborg och Malmö som har varit drabbade har dock respektive kommun tillsammans med andra gjort en hel del insatser och läget är för närvarande lugnt våren 2010. Flera intervjuade menar att fortsätter man med de aktiviteter och stödåtgärder som myndigheter och organisationer har satt i gång kommer det även i fortsättningen att vara lugnt. Däremot kan oroligheter istället dyka upp på andra ställen i storstadsområdena.

Hur den sociala oron bland ungdomar kommer att utvecklas beror på vilka förutsättningar våra ungdomar har, menar flera av de intervjuade. Kommer ungdomarna att ha förutsättningar att klara skolan på ett bra sätt och sedan få jobb? Har de tilltro till samhället och känner de sig stolta och erkända? Svaren på dessa frågor bestämmer hur utvecklingen ska bli, menar flera av de intervjuade. Många tar upp att det är ett nationellt problem men att det konkreta arbetet behöver ske lokalt ute i stadsdelarna. Samverkan och dialog ses som det viktiga i det förebyggande arbetet. Samverkan behöver ske inom en kommun, mellan olika offentliga organisationer (tillhörande både stat och kommun) och mellan offentliga organisationer, företag, föreningar och enskilda.

En ömsesidig förståelse för varandras verksamhet och varandras specifika förutsättningar behövs. Det gäller inom en kommun, förvaltningar behöver förstå varandras verksamheter och förutsättningar i form av regelverk, kultur m.m. Kommunala och statliga organisationer behöver vara på det klara med varandras ansvar och uppgifter. De offentliga organisationerna måste förstå mer om föreningar och grupper som de samverkar med liksom om olika individers förutsättningar. För att samverkan ska fungera

måste man också skapa och vidmakthålla strukturer, lära känna varandra och utarbeta en samsyn. Detta kräver både tid och kontinuitet. De intervjuade ser dock att utvecklingen går mot mer samverkan, även om några menar att det går långsamt. Några påpekar vikten av att "det civila samhället" och enskilda människor tar ansvar och inte enbart ser arbetet för ett tryggt samhälle som en fråga för politiker och tjänstemän. En del påpekar att utöver samverkan som gör att resurser kan användas bättre behövs också mer resurser till utsatta områden och människor.

De flesta intervjuade ser framför sig att det förebyggande arbetet i räddningstjänsten ska bli ännu större och en ännu mer etablerad del av verksamheten. Flera menar att räddningstjänstpersonalen har ett gott förtroendekapital. De är omhändertagande och har social förmåga, är vana att möta människor i utsatta situationer och de har också tid då de kan arbeta med annat än uttryckning. Brandmännen bör därför delta i samhällets arbete för att minska den sociala oron, även om räddningstjänsten är en liten aktör i sammanhanget. Grunduppgiften är dock att arbeta enligt LSO, menar de intervjuade.

Lokala brandstationer är en trygghetsfaktor, anser intervjuade från både räddningstjänsten och andra organisationer. I arbetet att förebygga bränder och olyckor är det viktigt att bygga relationer med de boende. Detta blir lättare om brandstationen befinner sig "mitt i byn". De intervjuade tror att räddningstjänsten kommer att vistas allt mer ute i samhället, i skolor, på ungdomsgårdar och i bostadsområden.

På sikt kommer nog räddningstjänstens arbete att utvecklas vidare tror flera. Utöver det förebyggande arbetet som redan nämnts menar en del att räddningstjänsterna t.ex. kan hjälpa kommunerna i riskanalysarbetet och hjälpa hemtjänsten med tunga lyft på nätterna. Räddningstjänstens uppdrag för IVP (i väntan på ambulans) kan också komma att breddas, tror en del. Flera påpekar dock vikten av att räddningstjänsten även i fortsättningen ska ha en fortsatt tydlig rågång mot polisen i sina arbetsuppgifter, även om en nära samverkan behövs.

För att möta de utmaningar som väntar och ge räddningstjänsten tydligare roll inom det förebyggande arbetet finns behov av att utveckla

- Yrkesrollen
- Arbets sättet
- Erfarenhetsutbytet
- Åtgärder som bidrar till en sådan utveckling redovisas i avsnitt 6.2 till 6.4.

6.2 Åtgärder för att utveckla yrkesrollen

Det har skett en kulturrevolution inom räddningstjänsten på senare år menar några av de intervjuade. Sedan mitten av 80-talet har brandmannarollen breddats, menar några, medan andra för fram senare tidpunkter som början på en breddning och större fokusering på förebyggande arbete. Flera menar också att räddningstjänsten under de senare trettio åren har gått från att vara reaktiv till att vara proaktiv. Vissa menar att den nya lagstiftningen och utbildningen har hjälpt till att förändra synen på räddningstjänstens verksamhet och att den har inneburit ökad samverkan. För att ytterligare kunna utveckla yrkesrollen behövs dock mer kunskap om samhället man arbetar i. Det behövs även en medvetenhet om de risker som finns samt en personal som bättre speglar samhället. Detta tar flera av de intervjuade upp.

Några framför också att det är viktigt att veta vad gränsen går för brandmannens ansvar och de samtal man ska ge sig in i som brandman. Ett exempel på svårigheter med detta var diskotekbranden i Göteborg 1998 då engagemanget inom räddningstjänsten var stort och brandmän ibland hamnade i situationer som var mer lämpliga för professionella terapeuter än för brandmän.

6.2.1 Omvärldsbevakning

De tre storstadsräddningstjänsterna har startat ett utvecklingsprojekt tillsammans med Karlstads universitet och Mälardalens högskola för att se hur storstädernas utveckling påverkar räddningstjänsten. Det gäller både social oro och teknik. Räddningstjänsterna i storstäderna har ett tätt samarbete, men ser gärna att även MSB och SKL är med i arbetet med omvärldsbevakning och utveckling. Genom en utvidgad omvärldsbevakning kan

Sverige lära sig från andra länder om risker såväl när det gäller byggnadstekniska frågor som beteenden. Detta framhåller representanter på chefsnivå för de tre räddningstjänsterna.

6.2.2 Statistik

Räddningstjänsterna i storstadsområden anser att de har statistik så att de kan se utvecklingen av både hot/våld mot räddningstjänsten och framför allt anlagda bränder inom sitt räddningstjänst/brandförsvärsförbund. Statistiken går dock inte att jämföra mellan olika räddningstjänster, bl.a. beroende på att insatsrapportssystemen är olika för Stockholm, Göteborg och Malmö. Det är en allmän uppfattning bland de intervjuade inom räddningstjänsterna att statistiken behöver utvecklas och bli mer likartad mellan räddningstjänsterna, så att en nationell utveckling kan följas.

Det behövs verktyg för detta och det behövs också en ändring av kulturen, så att det blir en vana att rapportera och mörkertalen minskar. Den allmänna uppfattningen är att uppgiften att utveckla verktygen så man kan få en tillförlitlig statistik på nationell nivå är en uppgift för MSB och SKL.

6.2.2 Antagning till SMO-utbildningen

Som tidigare redovisats finns det inget specifikt utbildningskrav på räddningstjänstens personal enligt lagen. Det finns dock en tvåårig så kallad SMO-utbildning som MSB tillhandahåller. Denna är vanligen grunden för brandmän, även om kommunen kan välja att ha andra utbildningskrav. När det gäller räddningsledare krävs särskild utbildning.

SMO-utbildningen som kom 2003, har förändrats gentemot tidigare och innehåller nu mer förebyggande moment. De som går ut utbildningen anses kunna söka information, driva projektarbete och ha allsidig kunskap. De har dock dålig praktisk kunskap, menar de intervjuade från räddningstjänsten.

När det gäller utbildningen tar nästan alla från räddningstjänsten upp att antagningen till SMO-utbildningen måste förändras. De intervjuade framför att höga betyg och fysisk styrka väger för tungt vid antagningen. Flera av de intervjuade anser att nu

stängs kvinnor och personer som inte är födda i Sverige ute. De menar att de fysiska kraven bör övervägas och vid antagningen bör även hänsyn tas till allmän lämplighet, social kompetens och praktisk kompetens.

Flera tar också upp att informationen till ungdomar om SMO-utbildningen är otillräcklig. Räddningstjänsterna har t.ex. mött ungdomar som tror att man måste vara född i Sverige för att bli brandman.

Räddningstjänsterna framför att bland dem som går SMO-utbildningen är det många som väljer att inte arbeta med kommunal räddningstjänst. Istället väljer de Anticimex eller något annat företag. De studerade räddningstjänsterna menar att om de ska lyckas med sitt uppdrag så måste de vidta åtgärder som gör det möjligt för intresserade och engagerade personer att få en kompetens som möjliggör att man kan söka anställning i räddningstjänsterna. Om nuvarande antagningskrav till SMO-utbildningen kvarstår ser alla tillfrågade räddningstjänster sig tvungna att ordna egna utbildningar för att få rätt och tillräckligt med personal. Räddningstjänsten Syd har redan genomfört sådan utbildning.

6.2.3 Beteendevetenskaplig utbildning

För att kunna klara det breddade arbete som de intervjuade ser framför sig behövs en breddad kompetensprofil. Det kan behövas fler beteendevetare och informatörer inom räddningstjänsten, men också fler tekniker.

En del inom räddningstjänsten menar att även brandmän behöver beteendevetenskaplig kunskap för att klara yrket på ett bra sätt. Detta gäller både i det förebyggande och i det operativa arbetet. De anser att de behöver verktyg för att kunna kommunicera på ett bättre sätt dels i förebyggande syfte, dels på plats i oroliga situationer så att inte våldet accelereras.

Att se till att beteendevetenskaplig utbildning för räddningstjänstpersonal finns bör vara en uppgift för MSB anser de intervjuade. Någon menar att utgångspunkten bör vara att all räddningstjänstpersonal i en "problemkommun" ska ha en viss

minimnivå när det gäller kunskaper om hur man ska hantera hot och våld. Om andra orter får problem ska de kunna kontakta MSB och därifrån få hjälp med någon som kan hjälpa dem med utbildning.

6.3 Åtgärder för att utveckla arbetssättet

Kommunerna väljer själva om de vill ha räddningstjänstförbund eller räddningstjänsten som en vanlig kommunal förvaltning. Ett annat val gäller om räddningstjänsten ska användas till att främst släcka bränder eller till ett bredare uppdrag. De tre storstadskommunerna har alla valt förbund och bredare uppdrag.

Några påpekar att samverkan mellan räddningstjänsten och kommunala förvaltningar försvåras då räddningstjänsten organiseras i ett räddningstjänstförbund. Andra menar att det löser man genom att organisera arbetet på ett ändamålsenligt sätt. De menar att räddningstjänstförbund kan användas lika bra som om räddningstjänsten finns i en kommunal förvaltning. Det är dock viktigt att uppdragsgivaren är tydlig gentemot räddningstjänstförbundet. De senare menar också att förbundsbyggnad har medfört att det finns mer resurser till strategiskt arbete. Även om flera räddningstjänstförbund har bildats på senare år så påpekar några intervjuade att det också finns flera kommuner som behåller räddningstjänsten inom kommunen.

Det finns något olika åsikter om räddningstjänstförbund bland de intervjuade. Samtliga intervjuade, inom och utanför räddningstjänsten, är dock av den åsikten att räddningstjänsten ska ha ett så brett uppdrag att där ingår att i större eller mindre omfattning delta i samhällets arbete i utsatta områden och där delta i sådana projekt som redovisades i kapitel 5.

6.3.1 Organisering av arbetet

I och med att arbetsuppgifterna har förändrats behöver också arbetet organiseras på ett annorlunda sätt. Arbetssättet behöver utvecklas och förändras. Om detta råder samsyn. Det finns dock något annorlunda synsätt på resursbehov från cheferna i räddningstjänsten och från fackliga företrädare och mer operativ personal. Något tillspetsat kan man säga att cheferna anser att mer förebyggande arbete kan utföras med nuvarande resurser och en

ändrad organisering av arbetet, medan brandmän och fack anser att utökade resurser behövs.

Vi kan göra mycket mer med de resurser vi har, menar cheferna. Arbetsformerna ute på stationerna behöver dock förändras. Arbetstiderna och deras förläggning kan behöva ses över. Brandmän kan arbeta förebyggande medan de har beredskap och uttryckningar kan lika väl göras från en fritidsgård som från brandstationen.

Både Räddningstjänsten Syd och Räddningstjänsten Storgöteborg har genomfört större schemaändringar. För ett och ett halvt år sedan hade Räddningstjänsten Syd en stor schemaläggningsändring, från fyra till fem skift, det femte passet, det vill säga 20 % av arbetstiden är nu individuell och ska användas till något annat än uttryckning, t.ex. till förebyggande arbete. Man kan även arbeta mer än 20 % förebyggande om man inte har mycket larm. Inom Räddningstjänsten Storgöteborg arbetar stationerna en del av sin tid med förebyggande arbete och vissa stationer har en funktion som kallas SMO-koordinator som samordnar styrkornas lokala förebyggandeinsatser.

Vissa menar att i visioner och handlingsplaner sägs att den nya brandmannen ska jobba förebyggande, men i praktiken görs det ibland på "lånad" tid. Brandmän kommer in på fridagar och arbetar förebyggande, men detta eldsjälssbeteende håller inte i längden, menar de. De menar att det krävs mer tid och planering och personer som är utsedda för att koordinera det förebyggande arbetet för att det ska bli en långsiktig och bra förebyggande verksamhet.

6.3.2 FoU och utvärdering

En del menar att det behövs mer forskning om hot/våld och anlagd brand. Bl.a. följande frågor behöver besvaras: Varför är ungdomarna stökiga? Vilka är de unga brandanläggarna? Några nämner forskning som pågår och som MSB eller Brandforsk finansierar. Det gäller forskning på Malmö högskola, Göteborgs universitet, Karlstads universitet och Malmö tekniska högskola. Men de intervjuade menar att mer kunskapsuppbyggnad och utveckling behövs och att MSB bör initiera sådan. Kunskaper som man får genom sådan forskning behövs för att det förebyggande arbetet ska kunna planeras och genomföra på bästa sätt.

Flera av de intervjuade, oavsett organisationstillhörighet eller tjänst, anser att mer utvärdering behövs för att resurser ska användas på ett bra sätt och att MSB bör ta initiativ till mer utvärdering. De menar att räddningstjänsten inte har en akademisk kultur och man är inte bra på att mäta effekter och lära sig av andras erfarenheter. En av de intervjuade uttrycker det som att tryggheten bygger på tidigare självupplevda erfarenheter, individuella eller från gruppen.

Några påpekar att MSB även behöver arbeta med att förbättra tekniken i det operativa arbetet. Räddningsverket gjorde en del sådant utvecklingsarbete, men det har allt mer försvunnit, Firefighter III är ett undantag. I dag är det i stort sett samma arbetsmetodik som på 40-talet, påpekar några av de intervjuade i räddningstjänsten.

6.4 Åtgärder för att utveckla erfarenhetsutbytet

6.4.1 Internetbaserade verktyg

Många av de intervjuade i räddningstjänsten menar att de måste bli bättre på att prata med varandra och att utbyta erfarenheter och tankar. Det kan gälla t.ex. följande frågor: Vad är vårt uppdrag? Hur långt kan och bör det förebyggande arbetet sträcka sig? Vilka resurser, vilken metodik och organisation behövs? Vilket arbete får bra effekter?

Flera menar att det behövs olika metoder för att sprida kompetens, ta del av olika räddningstjänsters projekt och positiva och negativa erfarenheter både när projekten löper och efteråt. Det behövs t.ex. databas, hemsida och chatt. Genom dessa kan räddningstjänsterna kommunicera med varandra, svara på frågor från kolleger i andra delar av landet, samordna besök och utbyta erfarenheter. MSB anses här ha en roll när det gäller att skapa internetbaserade fora för erfarenhetsutbyte och information.

6.4.2 Möten

Erfarenhetsutbyte på nätet är dock inte tillräckligt, menar de intervjuade. Förutom internetlösningar behövs också fora för erfarenhetsutbyte där personer kommer samman och diskuterar i verkligheten. Flera påpekar att det är av vikt att personer

med olika bakgrund och på olika hierarkiska nivåer får del av varandras erfarenheter. Nu har personer på en viss hierarkisk nivå kontakt med varandra. Det behövs korsvisa kontakter också, påpekar flera. Politiker och höga chefer, brandmän, brandinformatörer och säkerhetsvärdar bör jämföra sina bilder av räddningstjänstens uppdrag och förutsättningarna för att genomföra visionerna. MSB bör ordna workshops, hearings, seminarier, konferenser och administrera nätverk, menar flera av de intervjuade. Några av de intervjuade önskar även att MSB stödjer erfarenhetsutbyte mellan räddningstjänsten, andra delar av kommunen samt samverkanspartners till kommunen så att man får en gemensam bild och kunskap om varandras uppdrag. De intervjuade anser att detta behövs både i det förebyggande arbetet och vid en kris.

Bilaga 1 – Intervjuade

Bilaga 1 – Intervjuade

Storstockholms brandförsvaret och Stockholms stad med samverkanspartners

Storstockholms brandförsvaret

Jan Wisén
Peter Karlsson

Stockholms stad

Patrik Åhnberg
Per Granhällen
Per-Eric Siljestam

Polismyndigheten i Stockholms län

Johnny Lindh

Länsstyrelsen i Stockholms län

Hans Spets

Räddningstjänsten Storgöteborg och Göteborgs stad med samverkanspartners

Räddningstjänsten Storgöteborg

Nils Andréasson
Kristina Lindfeldt
Pernilla Alsterlind
Ingemar Waldenby
Ulf Magnusson
Per-Anders Lindfeldt
Magnus Ekdal

Göteborgs stad

Åke Jacobsson
Lars Adrian

Göta Lejon

Katarina Olsson

Räddningstjänsten Syd och Malmö stad med samverkanspartners

Räddningstjänsten Syd

Per Widlundh
Per Björkman

Braem Sager

Agneta Kallstenius
Bertil Ahlgren

Zarko Ilioski

Malmö stad

Håkan Nilsson
Annika Larsson

New City/Drömmarnas hus

Charlotta Hansson

Malmö Kommunala Bostäder

David Unic

Migrationsverket

Nina Aknouche

Övriga räddningstjänster

Uppsala brandförsvaret

Anders Ahlström
Thomas Hall

Brandkåren Attunda

Lars Anderman
Lars Söderberg

Övriga myndigheter

Arbetsmiljöverket

Monica Björk

MSB

Key Hedström

Övriga organisationer

SKL

Sara Lindh
Håkan Palling

Brandmännens Riksförbund

Kenneth Carlsson

Bilaga 2– Frågeguide

Bilaga 2 – Frågeguide

Frågeguiden är en bruttofrågelista. Det innebär att alla frågor inte är relevanta för alla tillfrågade. Det kan också finnas anledning att ställa frågor som inte finns med på bruttofrågelistan.

1. Vilket ansvar och vilka uppgifter har din organisation när det gäller förebyggande arbete för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten?
2. Har ni ansvar och uppgifter när det gäller lokalt förebyggande arbete för att stävja social oro bland ungdomar?
3. På vilka sätt arbetar ni med det förebyggande arbetet? Vad är din roll?
4. Vad samverkar ni med andra om i det förebyggande arbetet?
5. Vilka samverkar ni med? Är de deltagande organisationernas och personernas ansvar och uppgifter tydliga?
6. Vad ska uppnås när det gäller det förebyggande arbetet?
7. Vilka är de viktigaste effekterna hittills?
8. Vad har fungerat bra och vad har fungerat mindre bra? Vad behöver utvecklas?
9. Vilket mervärde uppnås med samverkan?
10. Hur hanteras kontakter med media?
11. Vilka är de viktigaste faktorerna för att stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten?
12. Hur ser du på framtiden när det gäller våldstendenser och förtroende för samhällsinstitutioner?
13. Hur ser du på din organisations engagemang i framtiden när det gäller dels medverkan i allmänt förebyggande arbete för att stävja social oro bland ungdomar, dels när det gäller det förebyggande arbetet för att specifikt stävja anlagda bränder och hot/våld mot räddningstjänsten?

